

Ιστορικά και αρχαιολογικά στοιχεία. Η εύφορη γη της Μεσσηνίας κατοικήθηκε σε όλη τη διάρκεια της προϊστορικής εποχής. Οι νεολιθικές θέσεις, που έχουν πιστοποιηθεί μέχρι σήμερα από την αρχαιολογική έρευνα, βρίσκονται κυρίως στα δυτικά διαμερίσματα της μεσσηνιακής χώρας, στις περιοχές της Τριφυλίας (Χώρα, Επάνω Εγκλιανός, Μάλθη) και της Πυλίας (Χανδρινού και Κορυφάσιο). Σημαντικότερη από αυτές τις θέσεις είναι η Μάλθη, κοντά στο χωριό Βασιλικό, όπου στην κορυφή ενός λόφου εκτείνεται νεολιθική ακρόπολη, σε καίριο σημείο, στη μέση της οδικής επικοινωνίας του μεσσηνιακού κάμπου με τις ακτές της Κυπαρισσίας και της Αρκαδίας, καθώς και με την παραλία του Μεσσηνιακού κόλπου.

Η πρωτοελλαδική περίοδος εκπροσωπείται στη Μεσσηνία στις θέσεις Κορυφάσιο, Επάνω Εγκλιανό, Μάλθη, Καλαμάτα, Θουρία, Ταβέρνα, ενώ ενδείξεις της μεσοελλαδικής έχουν εντοπιστεί στη Μάλθη, στην Κυπαρισσία, στο Κορυφάσιο, στον Επάνω Εγκλιανό, στον Παππούλια και στην Τραγανά. Στην περιοχή της Καλαμάτας, Ακοβίτικα, οι ανασκαφές αποκάλυψαν ένα εκτεταμένο κτιριακό συγκρότημα της πρωτοελλαδικής περιόδου, καθώς και ένα μεγάλο σχήματος μεγαρόσχημο οικοδόμημα, η χρήση του οποίου φαίνεται πως επεκτάθηκε και κατά τη μεσοελλαδική περίοδο.

Κατά την τελευταία φάση της εποχής του χαλκού, την υστεροελλαδική ή μυκηναϊκή, η Μεσσηνία είναι πυκνοκατοικημένη όσο καιμιά άλλη περιοχή της Πελοποννήσου. Σε περίπου πενήντα τοποθεσίες έχουν επισημανθεί από την αρχαιολογική έρευνα οικοδομικά λείψανα, πλούσιοι σε κτερίσματα θολωτοί ή λαξευτοί θαλαμοειδείς τάφοι και αντιπροσωπευτικά δείγματα κεραμικής (αγγεία και όστρακα).

Τα σημαντικότερα μυκηναϊκά νεκροταφεία ή συστάδες θολωτών και θαλαμοειδών τάφων έχουν ανακαλυφθεί στις θέσεις Βολιμίδια Χώρας, Κουκουνάρα, Χαροκοπιό, Βίγλα, Κορυφάσιο, Ριζόμυλος, Σωτηριάτικα, Μπειυέρμπεη, Οσμάναγα, Παππούλια, Τραγανά, Μυρσινοχώρι, Επάνω Εγκλιανός, Άγιος Ηλίας, Θουρία, Μουριατάδα, Μύρο, Μάλθη, Κοπανάκι και Γκλιάτα. Στις περισσότερες από τις πενήντα μυκηναϊκές θέσεις που έχουν επισημανθεί στη Μεσσηνία ανακαλύφθηκαν λείψανα οικοδομικών εγκαταστάσεων και συνοικισμών, όπως και ανακτορικές εγκαταστάσεις στις θέσεις Ίκλαινα, Κουκουνάρα, Ριζόμυλος, Καρποφόρα, Μουριατάδα κ.α. Το μεγαλύτερο σε έκταση και σημασία μυκηναϊκό κέντρο στη Μεσσηνία, ανάκτορο, πόλη και τάφοι, βρίσκεται στον Επάνω Εγκλιανό, έδρα των Μυκηναίων βασιλέων της Πύλου. Ο ρόλος που διαδραμάτισε η βασιλική οικογένεια των Νηλειδών στη Μεσσηνία, αλλά και μόνη η προσωπικότητα του Νέστορα επισημάνθηκαν με ιδιαίτερη έμφαση στα ομηρικά έπη.

Στα τέλη του 13ου αι. π.Χ. και στη διάρκεια του 12ου η κάθοδος των Δωριέων κατέστρεψε και εξεφάνισε τα μυκηναϊκά κέντρα, ενώ το ανάκτορο του Νέστορα πυρπολήθηκε και εγκαταλείφθηκε οριστικά. Οι ηγέτες των Δωριέων, οι αδελφοί Τήμενος, Κρεσφόντης και Αριστόδημος, επιτέθηκαν αρχικά εναντίον του Άργους και στη συνέχεια προσέγγισαν τις μεσσηνιακές ακτές, αποσπώντας από τους απόγονους του Νηλέα την εύφορη χώρα. Ως επόμενος κυβερνήτης της Μεσσηνίας ορίστηκε ο

Κρεσφόντης, ευνοημένος από την κλήρωση που διεξήχθη μεταξύ των τριών αδελφών. Οι Δωριείς εγκαθίδρυσαν στη Μεσσηνία νέο καθεστώς, στο οποίο μετείχαν ισόνομα και οι Αχαιοί, γεγονός που επιβεβαιώνει κάποια ειρηνική συνύπαρξη Αχαιών και Δωριέων.

Τον 8ο αι. π.Χ. ξεκίνησε η δυσκολότερη περιπέτεια του λαού της Μεσσηνίας, εξαιτίας της επεκτατικής πολιτικής της Λακωνίας, η οποία επεδίωκε να κατακτήσει την εύφορη μεσσηνιακή γη. Επακολούθησαν τρεις μεγάλοι πόλεμοι, οι Μεσσηνιακοί, σταθμοί στην ελληνική ιστορία, οι οποίοι οδήγησαν στην υποδούλωση της Μεσσηνίας στη Σπάρτη και στην εξαφάνιση κάθε στοιχείου προόδου και πολιτισμού. Με τη λήξη του τρίτου Μεσσηνιακού πολέμου (454 π.Χ.) οι Σπαρτιάτες κυριάρχησαν στην περιοχή έως το 369 π.Χ., οπότε ο Θηβαίος Επαμεινώνδας ελευθέρωσε τη Μεσσηνία και έχτισε στις υπώρειες της Ιθώμης την πρωτεύουσα της ανεξάρτητης πλέον χώρας, τη Μεσσηνία, η οποία αποτέλεσε ισχυρό πολιτικό κέντρο. Το 335 π.Χ., ύστερα από μια σύντομη περίοδο διαφορών μεταξύ της νέας πόλης και της Σπάρτης, η τελευταία αναγνώρισε την αυτοτέλεια των Μεσσηνίων.

Η επόμενη λεηλασία της Μεσσηνίας πραγματοποιήθηκε (214 π.Χ.) από τον Δημήτριο Φάριο, στρατηγό του Φίλιππου Ε' και σύμμαχο των Αχαιών, εξαιτίας της πολιτικής που εφήρμοσε στη διάρκεια του πολέμου μεταξύ Απωλικής και Αχαιϊκής Συμπολιτείας.

Η πολιτική της Μεσσηνίας ήταν φιλικά προσηκείμενη στην απωλική πλευρά έως τον πόλεμο του Αντίοχου εναντίον της Ρώμης (192-189 π.Χ.). Τότε, παράλληλα με την παρακμή των Απωλών, οι Μεσσηνιοί επεδίωξαν τη μεσολάβηση του Ρωμαίου Φλαμίνιου στον αγώνα τους εναντίον των Αχαιών, οπότε η Μεσσηνία αναγκάστηκε να συμπαραταχθεί με την Αχαιϊκή Συμπολιτεία, γεγονός που προκάλεσε την ένωση της Πελοποννήσου σε μια ομόσπονδη πολιτεία, παρά την αντίθετη γνώμη της ολιγαρχικής μερίδας. Οι αντιπθέμενοι ολιγαρχικοί δεν άργησαν να επαναστατήσουν (184 π.Χ.) υπό την καθοδήγηση του Δεινοκράτη, ενώ μετά τον θάνατο του στρατηγού της Αχαιϊκής Συμπολιτείας Φιλοποίμενος, η Μεσσηνία παραδόθηκε άνευ όρων στον στρατηγό των ομόσπονδων Αχαιών Λυκόρτα (183 π.Χ.). Η πτώση της Μεσσηνίας επέφερε τον διαχωρισμό από την πρωτεύουσα των δήμων Αβίας, Θουρίας και Φαρών, οι οποίοι συμμετείχαν στην Αχαιϊκή Συμπολιτεία ως αυτοτελείς επαρχίες. Από αυτή τη χρονική στιγμή η Μεσσηνία ακολούθησε τις τύχες της υπόλοιπης Πελοποννήσου, κατάσταση που ίσχυε τόσο στην περίοδο της ρωμαϊοκρατίας όσο και στο μεγαλύτερο τμήμα των βυζαντινών χρόνων.

Το 1205 ο Βιλαρδουινός προσορμίστηκε στη Μεθώνη, οπότε η Μεσσηνία περιλήφθηκε στο πριγκιπάτο της Αχαΐας, με εξαίρεση τις πόλεις Μεθώνη και Κορώνη, οι οποίες από το 1245 αποτέλεσαν βενετικές κτήσεις.

Το 1264 επαναστατική απόπειρα των Ελλήνων, με τον Μιχαήλ Παλαιολόγο, για την απελευθέρωση της χώρας απέτυχε και οι στρατηγοί Αλέξιος Φιλής, Αλέξιος Καβαλάριος

και Μακρινός συνελήφθησαν και αιχμαλωτίστηκαν. Στα τέλη του 14ου αι. ξεκίνησε η βαθμιαία κατάκτηση των περιοχών και των πόλεων της Μεσσηνίας από τους Τούρκους, η οποία ολοκληρώθηκε το 1498. Οι τρεις δεκαετίες (1688-1715) που ακολούθησαν σιγματίστηκαν από την κατοχή του Μοροζίνι. Μεγάλες καταστροφές υπέστη η Μεσσηνία και από τους Τουρκαλβανούς, μετά το ανεπιτυχές επαναστατικό κίνημα του 1769-70, οπότε είχε καταπλεύσει στην Κορώνη ο Ορλόφ με μοίρα του ρωσικού στόλου.

Στις 23 Μαρτίου 1821 ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, με Μανιάτες και Μεσσηνίους, κήρυξε στην Καλαμάτα την έναρξη της επανάστασης εναντίον των Τούρκων και σύντομα οι Έλληνες ελευθέρωσαν ολόκληρη τη Μεσσηνία εκτός από τα φρούρια της Μεθώνης και της Κορώνης, τα οποία παρέμεναν στην τουρκική κατοχή. Τον Φεβρουάριο του 1825 αποβιβάστηκε στη Μεθώνη ο Ιμπραήμ, ο οποίος, μετά την ήττα των Ελλήνων στο χωριό Κρεμμύδια, κυριεύσε τα φρούρια της Πύλου, παλιό και νέο Ναβαρίνο προελαύνοντας στις πόλεις Μεσσήνη (Νησί) και Καλαμάτα. Στη συνέχεια ο Ιμπραήμ, αφού κατέβαλε την αντίσταση των Ελλήνων υπό την αρχηγία του Παπαφλέσσα στο Μανιάκι, επιβλήθηκε ολοκληρωτικά στην περιοχή. Στις 20 Οκτωβρίου 1827 διεξήχθη στον όρμο του Ναβαρίνου η περίφημη ναυμαχία μεταξύ του τουρκό-αιγυπτιακού στόλου και των στόλων Γαλλίας, Αγγλίας και Ρωσίας, η διενέργεια της οποίας συνέβαλλε αποφασιστικά στην επίτευξη της ελληνικής ανεξαρτησίας. Τέλος, το 1828, αποβιβάστηκε στη θέση Πεταλίδι γαλλικός στρατός, υπό την αρχηγία του στρατάρχη Μεζόν, ο οποίος καταδίωξε με επιτυχία τον Ιμπραήμ και τους Τούρκους τόσο από τη Μεσσηνία όσο και από ολόκληρη την Πελοπόννησο.